

ความเชื่อมโยงของหลักพุทธธรรมกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

LINKAGES BETWEEN BUDDHA DHAMMA AND SUFFICIENCY ECONOMY

¹พระสังวณ สายเนตร, ²ไชยสิทธิ์ อุดมโชคนามอ่อน และ ³อิสระพงษ์ ถนัดคำ

¹Phra Sangwan Sainet, ²Chaiyasit Udomchokenamorn and ³Itsarapong Tanadka

^{1,2}มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ประเทศไทย

³มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ, ประเทศไทย

^{1,2}Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand.

³Chaiyaphum Rajabhat University, Thailand.

¹sangwan_S@hotmail.com, ³itsarapong_ta@gmail.com

Received January 20, 2019; Revised February 12, 2019; Accepted June 2, 2019

บทคัดย่อ

เศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญาที่จะไปประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมได้กับทุกกลุ่มชนที่สามารถนำไปปรับใช้เป็นหลักในการดำเนินชีวิต และเป็นแนวปฏิบัติตนในกิจกรรมโดยยึดความพอเพียงหรือ ยึดเส้นทางสายกลางที่ใช้สติปัญญาในการดำรงชีวิต และรู้จักอย่างเหมาะสม ควรตั้งอยู่บนหลักของ “รู้ รัก สามัคคี” ใช้สติปัญญาปกป้องตนไม่ให้หลงกระแสโลกาภิวัตน์ มีเหตุและผลตามสภาพแวดล้อมของปรากฏการณ์ ให้รู้จักแยกแยะสิ่งดี สิ่งเลว สิ่งที่เป็นประโยชน์ ตามสภาพความเป็นจริงของบ้านเมืองของเราเป็นที่ตั้ง ให้มีความรัก ความเมตตาที่จะช่วยเหลือสังคมให้รอดพ้นจากภัยพิบัติและรวมพลังกันด้วยความสามัคคี ขจัดข้อขัดแย้งไปสู่ความประนีประนอมรักษามลประโยชน์ส่วนรวมเป็นที่ตั้ง เศรษฐกิจพอเพียงตาม

¹อาจารย์, สาขาวิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตอุบลราชธานี.

²อาจารย์, สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตอุบลราชธานี.

³ อาจารย์ ดร.,คณะศิลปศาสตร์และวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ

แนวพระราชดำริพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวชี้แนวทางให้แก่ปวงชนชาวไทยได้ดำเนินชีวิตอย่างยั่งยืนและปลอดภัย เป็นแนวทางการปฏิบัติตนของประชาชนทุกระดับ โดยยึดแนวทางการพัฒนาที่มีคนเป็นศูนย์กลาง ซึ่งสิ่งเหล่านี้เองจะเป็นตัวการที่นำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน และทำให้ประชาชนยึดหลักความพอเพียงและมีเหตุผลโดยนำหลักธรรมสันโดษทางพระพุทธศาสนาเชื่อมโยงกับหลักเศรษฐกิจพอเพียงและหลักธรรมมัชฌิมาปฎิพาหะ หลักการพึ่งตนเอง หลักสันโดษและหลักมัตตัญญูตาธรรม มาประยุกต์ใช้ในการดำรงชีวิตต่อไป

คำสำคัญ : เศรษฐกิจพอเพียง, ความเชื่อมโยงหลักพุทธธรรม

Abstract

Sufficiency economy is a philosophy that could be appropriately applied with all groups of people to be used as the principle of their livings. It is also a guideline for self-practice in all sufficiency activities or to be held as a middle way that could be appropriately used through mindfulness and wisdom in living life and business. It should be based on the principle of “Loving kindness and Unity” that uses mindfulness and wisdom for self-protection from falling into the trap of globalization. The people should understand the causes and effects according to environmental phenomena and are able to identify good and evil. It should be based on the authentic condition of the country with loving kindness that helps the society to be secured from all disasters. The society should be based on unity, conflicts resolution, compromise and common interest. Sufficiency economy following the thought of His Majesty the King indicates guidelines for the Thai people to sustainably and safely living their lives. It is a guideline for self-practice of the Thai people in all levels through people-centered development. This leads to sustainable development and makes the people hold the principle of sufficiency and rationality by linking with the Buddha Dhamma principles including: Santosa (contentment) with sufficiency economy; Majjhima-patipada (the middle path) with self-reliance; and Mattannuta (moderation) to be applied in living life.

Keywords : Sufficiency Economy, Linkages with Buddha Dhamma

บทนำ

เศรษฐกิจพอเพียง คือ การดำรงชีวิตในความพอดี หวนกลับมาใช้ชีวิตไทยเป็นการสร้างรากฐาน หรือพื้นฐานของระบบเศรษฐกิจทั้งหมดสำหรับทุกคนระดับและเพศวัยในการอยู่ร่วมกัน ดังที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ร.9 ได้พระราชทานพระราชดำริสความตอนหนึ่งว่า“อาคารบ้านเรือน ตั้งอยู่ได้อย่างมั่นคง ก็เพราะความแข็งแรงของรากฐานหรือเสาเข็ม ซึ่งเรามองไม่เห็น และมักจะลืมไปว่าเราอยู่ได้บนฐานรากอะไร”หากรากฐานของประเทศ คือ เกษตรกร ได้น้อมนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสู่การปฏิบัติ ตามแนวทาง“ทฤษฎีใหม่” ในขณะนั้นซึ่งพระองค์ท่านได้แปลงทฤษฎี สู่การปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรมที่จับต้องได้ เดินตามได้ ทำตามได้ ดังตัวอย่างโครงการทฤษฎีใหม่ วัฒมกลชัยพัฒนา โครงการทฤษฎีใหม่แห่งแรกของประเทศไทยที่ประสบความสำเร็จ เป็นต้นแบบ ซึ่งเป็นแนวทางปฏิบัติที่ทำให้ชาติบ้านเมืองและตัวเราหลุดพ้นจากความทุกข์ มีความสุขอย่างมั่นคง ยั่งยืนและพอเพียง

เศรษฐกิจพอเพียง เป็นปรัชญาชี้ถึงแนวการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชนจนถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนาและบริหารประเทศให้ดำเนินไปใน ทางสายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อให้ก้าวทันต่อโลกยุคโลกาภิวัตน์และแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงเหมาะสมสำหรับสังคมไทย เพราะชาวไทยส่วนมากนั้นคือพอเพียงและเข้าใจเรื่องรับโดยอยู่แล้วเว้นแต่ไม่นำพาปฏิเสธอย่างแท้จริงเท่านั้นความพอเพียง หมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผลรวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควรต่อการมีผลกระทบใดๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและภายใน ทั้งนี้จะต้องอาศัยความรอบรู้ ความรอบคอบ และความระมัดระวังอย่างยิ่ง ในดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร มีสติ ปัญญาและความรอบคอบ เพื่อให้สมดุลและพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและกว้าง“พฤติกรรมของเศรษฐกิจเมื่อหลักพระพุทธศาสนาเข้ามาสัมพันธ์แล้วไม่ว่าจะเป็นการผลิตการบริโภคหรือการวิภาคแบ่งปันกระจายรายได้อะไรก็ตามก็จะเริ่มต้นจากจุดยืนที่ตัวมนุษย์ว่าจะต้องมีความรู้จักประมาณก่อน ความรู้จักประมาณหรือความรู้จักพอดีนี้ทางพระเรียกว่ามัตตัญญูตา เช่นรู้จักพอดีในการบริโภคอาหารก็เป็นโภชนมัตตัญญูตา”(http://guru.sanook.com)

ความหมายของเศรษฐกิจพอเพียง

ความหมายของเศรษฐกิจพอเพียง ได้มีนักวิชาการได้ให้ทัศนะหรือความหมายไว้อย่างหลากหลาย ดังนี้

1. แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงในทัศนะของ ดร.สุเมธ ตันติเวชกุล

แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงความหมายถึงพอเพียง ที่ประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียง และ การพัฒนาเศรษฐกิจแบบพอเพียง ดังนี้

1) ความหมายเศรษฐกิจพอเพียง เศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง เศรษฐกิจที่สามารถอุ้มชูตัวเอง (Relative Self-Sufficiency) อยู่ได้โดยไม่ต้องเดือดร้อน โดยต้องสร้างพื้นฐานทางเศรษฐกิจของตนเองให้ดีเสียก่อน คือตั้งตัวให้มีความพอกินพอใช้ไม่ใช่มุ่งหวังแต่จะทุ่มเทสร้างความเจริญยกเศรษฐกิจให้รวดเร็วแต่เพียงอย่างเดียว เพราะผู้ที่มีอาชีพและฐานะเพียงพอที่จะพึ่งตนเองย่อมสามารถสร้างความเจริญก้าวหน้าและฐานะทางเศรษฐกิจขั้นที่สูงขึ้นไปตามลำดับได้เศรษฐกิจพอเพียงยังเชื่อมโยงไปถึงความสามารถของชุมชน เมือง รัฐ ประเทศหรือภูมิภาคหนึ่งในการผลิตสินค้าและบริการทุกชนิด เพื่อเลี้ยงส่งคนนั้นๆได้โดยไม่ต้องพึ่งพาปัจจัยต่างๆที่ตนไม่ได้เป็นเจ้าของเศรษฐกิจพอเพียงในระดับบุคคลนั้น คือความสามารถในการดำรงชีวิตได้อย่างไม่เดือดร้อนมีความเป็นอยู่อย่างประมาณตนตามฐานะตามอัตภาพ และที่สำคัญคือ ไม่หลงไหลไปตามกระแสของวัตถุนิยม มีอิสรภาพ เสรีภาพ ไม่มีพันธนาการอยู่กับสิ่งใด โดยสรุปคือหันกลับมายึดเส้นทางสายกลางในการดำรงชีวิต

2) การประยุกต์ใช้เศรษฐกิจพอเพียง เศรษฐกิจพอเพียงสามารถนำไปประยุกต์ใช้กับสังคมทุกระดับแต่ประเด็นสำคัญสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้น้อย 3 ระดับ ดังนี้ (1) ระดับบุคคล/ครอบครัว สามารถให้ตนเป็นที่พึ่งแห่งตนใน 5 ด้านได้แก่จิตใจ สังคมเทคโนโลยี เศรษฐกิจและทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รู้จักคำว่า “พอ” และไม่เบียดเบียนผู้อื่นพยายามพัฒนาตนเองเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งและความชำนาญ มีความสุขและความพึงพอใจกับชีวิตที่พอเพียงยึดเส้นทางสายกลางในการดำรงชีวิต (2) ระดับชุมชนรวมกลุ่มทำประโยชน์เพื่อส่วนร่วมโดยอาศัยภูมิปัญญาและความสามารถของตนและชุมชนมีความเอื้ออาทรระหว่างสมาชิกชุมชนให้เกิดพลังทางสังคมพัฒนาไปสู่เครือข่ายระหว่างชุมชนต่างๆ (3)ระดับรัฐหรือระดับประเทศ ชุมชน/สังคมหลายๆแห่งร่วมมือกันพัฒนาตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง วางรากฐานของประเทศให้มีความพอเพียงและพร้อมก่อนจึงค่อยๆดำเนินการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศให้เจริญขึ้นไป

3) การพัฒนาเศรษฐกิจแบบพอเพียง ในที่นี้เป็นการพัฒนาเศรษฐกิจแบบพอเพียงสำหรับเกษตรกรเท่านั้น มีการปฏิบัติตาม 3 ขั้นตอน 1) ผลิตเพื่อใช้บริโภคในครัวเรือนในระดับชีวิตที่ประหยัดทั้งนี้ต้องมีความสามัคคีในท้องถิ่น 2) รวมกลุ่มเพื่อการผลิต การตลาด ความเป็นอยู่ สวัสดิการ การศึกษา สังคมและศาสนา 3) ร่วมมือกับองค์กรภายนอกในการทำธุรกิจและพัฒนาคุณภาพชีวิต เศรษฐกิจพอเพียง คือ “พอ” “พอประมาณ” “พอดี” ไม่เบียดเบียนคนอื่น ตั้งอยู่ในความสุจริต และที่สำคัญคือ ยึดวิถีชีวิตไทยไว้ให้ได้

สรุปได้ว่าแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงในทัศนะของดร.สุเมธ ตันติเวชกุล กล่าวถึงความสามารถของชุมชนเมืองรัฐประเทศหรือภูมิภาคหนึ่งๆ ในการผลิตสินค้าและบริการทุกชนิดเพื่อเลี้ยงส่งคนนั้นๆ ความหมายเศรษฐกิจพอเพียง ว่าเป็นเศรษฐกิจที่สามารถอุ้มชูตัวเองอยู่ได้โดยไม่ต้องเดือดร้อน โดยต้องสร้างพื้นฐานทางเศรษฐกิจของตนเอง เศรษฐกิจพอเพียงสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้กับสังคมทุกระดับโดยมีระดับบุคคล/ครอบครัวระดับชุมชน รวมกลุ่มทำประโยชน์เพื่อส่วนร่วมระดับรัฐหรือระดับประเทศ ชุมชน/สังคมหลายๆ แห่งร่วมมือกันพัฒนาและการพัฒนาเศรษฐกิจแบบพอเพียงต้องยึดหลักแนวพระราชดำรินในการพัฒนา “เศรษฐกิจพอเพียง” “พอประมาณ” “พอดี” ไม่เบียดเบียนคนอื่น ตั้งอยู่ในความสุจริต และที่สำคัญคือ ยึดวิถีชีวิตไทย

2. แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงในทัศนะของ ศ.ดร. อภิชัย พันธเสน

แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงในทัศนะของ ศ.ดร.อภิชัย พันธเสน (2544 :46) กล่าวถึงความหมายเศรษฐกิจพอเพียง แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง ดังนี้ความหมายเศรษฐกิจพอเพียง เศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง เป็นเศรษฐกิจที่ไม่เน้นอรรถประโยชน์สูงสุด (Maximize Utility) อันเป็นสาเหตุสำคัญของปัญหาเศรษฐกิจในโลกปัจจุบัน แต่เน้นความพอประมาณหรือทางสายกลาง เศรษฐกิจพอเพียงเน้นการไม่โลภเป็นการสร้างภูมิคุ้มกันให้กับระบบเศรษฐกิจของประเทศได้ดีที่สุดเศรษฐกิจพอเพียงมีพื้นฐานอยู่บนพุทธธรรมของการละกิเลสคือความไม่รู้อันเรียกว่า อวิชชาและดำรงชีวิตอยู่อย่างพอประมาณด้วยความไม่โลภและไม่ประมาทในทัศนะของ ศ.ดร.อภิชัย พันธเสน ให้ความหมาย แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงแตกต่างกันออกเป็น 3 กลุ่ม ดังนี้ความหมายกลุ่มที่หนึ่งอธิบายว่าปรัชญาแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวคิดที่อยู่เหนือแนวคิดเศรษฐศาสตร์ เป็นภูมิปัญญาไทย เป็นทุนทางสังคมของประเทศเนื่องมาจากปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง มีพื้นฐานมาจากวัฒนธรรมชุมชนและเป็นพื้นฐานระบบเศรษฐกิจของสังคมไทยซึ่งเป็นวัฒนธรรมของคนส่วนใหญ่ของประเทศเป็นปรัชญาแนวคิดที่ประยุกต์นำ

ศาสนาเป็นแนวทางการดำเนินชีวิตที่จะลด “ความอยาก” ลงมาสู่ระดับที่สามารถพึ่งตนเองได้, ความหมายกลุ่มที่สอง เป็นกลุ่มที่มีความเห็นตรงกันว่าปรัชญาแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงมีส่วนประกอบที่สำคัญสามส่วนที่เกี่ยวข้องกันและจะขาดซึ่งส่วนใดส่วนหนึ่งมิได้ คือ ความพอดี ความเสี่ยงและการพึ่งตนเอง ในทัศนะของ ศ.ดร.อภิชัย พันธเสน (2544:554) จะมีลักษณะใกล้เคียงกับดุษฎีภาพในวิชาเศรษฐศาสตร์แต่จะเป็นดุษฎีภาพที่เป็นพลวัต ปรับตัวอยู่ตลอดเวลาขึ้นอยู่กับสถานะและความเหมาะสมของแต่ละบุคคลกล่าวได้ว่าเป็นปรัชญาแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงอยู่ในระดับเดียวกับวิชาเศรษฐศาสตร์อันเป็นแนวคิดที่พยายามนำมาใช้เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตของปัจเจกชนชุมชน สังคมและประเทศในส่วนที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมทางเศรษฐกิจ และความหมายกลุ่มที่สาม เห็นว่าแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวคิดที่สอดคล้องกับแนวคิดเศรษฐศาสตร์กระแสหลักเพราะเป็นการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจ ภายใต้ข้อจำกัดของรายได้ภายใต้การบริหาร การกระจายความเสี่ยงอย่างสมดุลและมีการแลกเปลี่ยนอย่างมีประสิทธิภาพความหมายกลุ่มที่สี่ เป็นกลุ่มที่ให้ความสำคัญเห็นอื่นๆที่เป็นประโยชน์ในการดำเนินชีวิตและการพัฒนาประเทศบนพื้นฐานความเป็นอยู่อันควร ตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชน จนถึงระดับประเทศตามศักยภาพของประเทศ แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง เป็นแนวคิดเพื่อปรับทิศทางการพัฒนาประเทศไทยเศรษฐกิจพอเพียง ที่เน้นความพอประมาณเน้นความสมควรนั้น มีรากฐานความคิดจากคำสอนของพระพุทธเจ้าในข้อที่เรียกว่า มัชฌิมาปฏิปทา หรือทางสายกลาง”ได้ทำให้แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงในทัศนะของ ศ.ดร.อภิชัย พันธเสน อธิบายว่า การที่แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงเน้นย้ำความพอประมาณ มีเหตุผล หรือการทำให้ดีที่สุดโดยมีการจัดการความเสี่ยงที่เหมาะสม ใช้ได้กับภาคเศรษฐกิจทุกสาขาของประเทศเนื่องจากแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงเน้นการยับยั้งหรือลดความโลภไม่เบียดเบียนผู้อื่น ดังนั้น เพื่อให้แนวคิดเกิดผลรัฐจำเป็นต้องสร้างกติกาบทลงโทษ หรือมาตรการด้านภาษีและเครื่องมือทางการเงินที่รัฐมีอยู่เพื่อสร้างความพอเพียงจำกัดความโลภให้แก่ผู้ดำเนินการทางเศรษฐกิจบนมาตรการที่เปิดเผยและไม่เปิดโอกาสให้เจ้าหน้าที่ของรัฐใช้ดุลยพินิจในการตัดสินใจอันเป็นสาเหตุของการแสวงหาค่าเช่าทางเศรษฐกิจให้กับเจ้าหน้าที่ของรัฐเศรษฐกิจพอเพียง เป็นปรัชญาว่าด้วยการวางรากฐานอันมั่นคงยั่งยืนของบุคคลและสังคม กล่าวถึง ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในฐานะระบบเศรษฐกิจที่สามารถอุ้มชูตนเองได้ในระดับพื้นฐานโดยไม่เดือดร้อนจึงจะสามารถสร้างความเจริญก้าวหน้าและฐานะทางเศรษฐกิจขั้นสูงต่อไปได้

ดังนั้น ปรัชญาแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงในทัศนะของ ดร.สุเมธ ตันติเวชกุล จึงเปรียบได้กับปรัชญาแนวคิดในการสร้างความเข้มแข็งยั่งยืนให้กับฐานรากของบุคคล โดยยึดหลักสายกลางในการดำเนินชีวิตบนวิถีแห่งความไม่เผลอความรู้ เพื่อพัฒนาตนเองไปสู่การดำเนินชีวิตด้วยปัญญาบนฐานแห่งการเรียนรู้อันจะนำพาสังคมและประเทศไทยไปสู่การพัฒนาอย่างบูรณาการโดยอาศัยฐานทรัพยากรท้องถิ่นและการมีส่วนร่วมของชุมชนบนพื้นฐานของสังคมแห่งการเรียนรู้และพอเพียงยึดแนวทางสายกลางเป็นหลักในการดำรงชีวิตเพื่อสร้างความสามารถในการพึ่งตนเอง มี 5 ประการดังนี้ 1) พึ่งตนเองทางจิตใจ มีจิตใจที่เข้มแข็งไม่ท้อแท้แม้ประสบความล้มเหลวหรือความยากลำบาก 2) พึ่งตนเองทางสังคม ช่วยเหลือเกื้อกูลภายในสังคม 3) พึ่งตนเองทางทรัพยากรธรรมชาติ ทั้งทรัพยากรสังคมและเศรษฐกิจ 4) พึ่งตนเองทางเทคโนโลยี วิจัยและพัฒนาเทคโนโลยีที่เหมาะสมกับภูมิประเทศและสังคมไทย 5) พึ่งตนเองทางเศรษฐกิจ สามารถอยู่ได้ด้วยตนเองในระดับเบื้องต้นซึ่งจะสามารถนำไปสู่การพัฒนาประเทศในระดับมหัพภาคต่อไปได้

หลักธรรมเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพุทธศาสนา

หลักธรรมเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพุทธ หมายถึง หลักธรรมมัชฌิมาปฏิปทา หลักการพึ่งตนเอง หลักสันโดษและหลักมัตตัญญูตาธรรม ดังนี้ 1. เศรษฐกิจพอเพียงกับหลักมัชฌิมาปฏิปทา 1) หลักปัญญาและการปฏิบัติเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง จะพบได้ว่า พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาแห่งปัญญาและการปฏิบัติมิใช่เป็นเพียงปรัชญาของนักปรัชญาหรือเรื่องของนักคิดที่กำลังคิดค้นหาความจริงโดยใช้เหตุผลเชิงตรรกวิทยาหักล้างพิสูจน์ความจริงกันอยู่มรรคและเป็นพุทธจริยธรรมสำหรับการครองชีวิตของพุทธศาสนิกชนให้ตั้งมั่นอยู่ใน“พรหมจรรย์”หรือ“พรหมจริยะ”ซึ่งหมายถึงระบบการดำเนินชีวิตตามหลักพุทธพจน์ที่ว่า (ส.ม.19/24/25) เราย่อมสรรเสริญ สัมมาปฏิปทา (ไม่ว่า) ของคฤหัสถ์หรือของบรรพชิต คฤหัสถ์ก็ตาม บรรพชิตก็ตาม ประพฤติชอบแล้ว ย่อมทำอายุธรรมอันเป็นกุศลให้สำเร็จได้เพราะอาศัยการปฏิบัติถูกเป็นเหตุ ก็สัมมาปฏิปทา คืออะไร คือสมาธิปัญญา ฯลฯ สัมมาสมาธิพระพุทธพจน์ข้างต้นนี้ แสดงถึงมรรค คือ มัชฌิมาปฏิปทา นี้เองว่าเป็น“สัมมาปฏิปทา”และยังย้ำให้เห็นชัดเจนว่า มัชฌิมาปฏิปทา เป็นหลักธรรมที่มุ่งให้ใช้ปฏิบัติและให้สำเร็จประโยชน์แก่ทั้งบรรพชิตและคฤหัสถ์ (ส.ม.19/24/223) 2) หลักมัชฌิมาปฏิปทาเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต) กล่าวไว้ว่า มัชฌิมาปฏิปทา เป็นประมวลคำสอนภาคปฏิบัติ คือ ระบบ

“จริยธรรม”ทั้งหมดของพระพุทธศาสนา มีรายละเอียด ขอบเขต แต่สามารถที่จะอธิบาย “ทางสายเดียวแต่มีองค์ประกอบ 8 อย่าง” อันเป็นหัวข้อสำคัญของ อริยอัฏฐังคิกมัคค์ หรือ อารยอัษฎางคิกมรรค (มรรคอันประเสริฐ มีองค์ประกอบ 8 อย่าง) ดังนี้ คือ สัมมาทิฐิ (ส.ม. 19/24/235) ความเห็นชอบ (Right View) สัมมาสังกัปปะ ความดำริชอบ (Right Thought) สัมมาวาจา วาจาชอบ (Right Speech) สัมมากัมมันตะ การกระทำชอบ (Right Action) สัมมาอาชีวะเลี้ยงชีพชอบ (Right Livelihood) สัมมาวายามะ ความพยายามชอบ (Right Effort) สัมมาสติ ระลึกรู้ชอบ (Right Mindfulness) สัมมาสมาธิ จิตมั่นชอบ (Right Concentration) แนวคิดเกี่ยวกับองค์ประกอบของมรรคเป็นการศึกษาพัฒนาองค์ธรรมภายใน มัชฌิมาปฏิปทานี้ก็คือการพัฒนาของชีวิตภายใต้กรอบกระบวนการของธรรมชาติที่ดำเนินไปตามวิถีแห่งมรรคนั้นเริ่มด้วยปัญญาและจบลงด้วยปัญญาโดยเริ่มที่สัมมาทิฐิอันเป็นองค์ธรรมที่สำคัญที่สุดและเป็นสะพานเชื่อมไปสู่พัฒนาการด้านอื่นๆในระบบการพัฒนาองค์ธรรมที่เทียบได้กับไตรสิกขาหรือแบ่งออกเป็นการศึกษา 3 ส่วนคือศีลสมาธิปัญญาส่วนที่เป็นศีล คือ สัมมากัมมันตะ สัมมาอาชีวะ สัมมาวายามะ ส่วนที่เป็นปัญญา คือ สัมมาทิฐิ สัมมาสังกัปปะ สัมมาวาจา ส่วนที่เป็นสมาธิ คือ สัมมาสติ สัมมาสมาธิ (ส.ม. 19/24/227) ศ.ดร.อภิชัย พันธเสน (2542 : 1) กล่าวว่า ปัญญาเป็นปัจจัยที่สำคัญที่สุดในธรรมหรือคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าถ้าจะประยุกต์ “ปัญญา” ให้เข้ากับการผลิตในทางเศรษฐศาสตร์ “ปัญญา” จะต้องเป็นปัจจัยการผลิตที่สำคัญที่สุดเพียงปัจจัยเดียว นั่นก็คือ การผลิตในพุทธเศรษฐศาสตร์เป็นวิถีแห่งปัญญา ซึ่งต่างกับเศรษฐศาสตร์กระแสหลัก ในปัจจุบัน ที่เน้นทุนเป็นปัจจัยผลิตดังนั้น จึงต้องการการบริโภค เพียงพอประมาณ เพื่อไม่ให้เกิดความทุกข์ ทรมาน ขณะเดียวกันก็ต้องไม่ “โลภ” มากเกินไปจนก่อ “กิเลส” เพราะทำให้ปัญญาไม่เกิด เช่นเดียวกัน ประเด็นนี้จึงเป็นหลักของเศรษฐกิจพอเพียงซึ่งเป็นความพอประมาณ หรือทางสายกลาง ซึ่งแนวความคิด เศรษฐกิจพอเพียง ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวนั้น แตกต่างกันอย่างสิ้นเชิง ในความหมายของการสร้างความพึงพอใจสูงสุด ตามกรอบความคิด ของเศรษฐศาสตร์ตะวันตก ทั้งนี้ ถ้าพิจารณาจากมุมมองของ พุทธเศรษฐศาสตร์ อัตถประโยชน์ หรือ Utility ในความหมายที่เข้าใจง่ายแบบพุทธก็คือ “กิเลส” การเน้น อัตถประโยชน์สูงสุดก็คือการเน้นให้มีกิเลสมากที่สุดนั่นเอง 3) องค์ธรรมฝ่ายปัญญาเกี่ยวกับความพอเพียง คือ สัมมาทิฐิ (Right View) สัมมาสังกัปปะ (Right Thought) อริยมรรคทั้ง 2 ประการโดยเฉพาะอย่างยิ่ง สัมมาทิฐิ (ความเห็นชอบ) นั้นเป็นหัวใจสำคัญของแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงเลยทีเดียว ในพระไตรปิฎก กล่าวไว้ว่า (อภิ.วิ. 78/578/580) “ภิกษุทั้งหลาย บรรดาองค์มรรคเหล่านั้น สัมมาทิฐิเป็นตัวนำ สัมมาทิฐิเป็น

ตัวนออย่างไร ? ด้วยสัมมาทิฏฐิ จึงรู้จักมิฉชาติทิฏฐิ ว่าเป็นมิฉชาติทิฏฐิ รู้จักสัมมาทิฏฐิว่า เป็นสัมมาทิฏฐิ รู้จัก มิฉชาติสังกับปะว่าเป็นมิฉชาติสังกับปะ รู้จักสัมมาสังกับปะว่าเป็นสัมมาสังกับปะ รู้จักมิฉชาวาจา สัมมาวาจา กัมมันตะสัมมันตะเราไม่เห็นธรรมอื่นแม้สักอย่างซึ่งจะเป็นเหตุให้กุศลธรรมที่ยังไม่เกิดได้เกิดขึ้นหรือกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้วเป็นไปเพื่อความเพิ่มพูนไพบูลย์เหมือนอย่างสัมมาทิฏฐินี้เลย”(องคติก.20/299/38) 4) องค์ธรรมฝ่ายศีลเกี่ยวกับความพอเพียง คือ สัมมาวาจา (วาจาชอบ) (Right Speech) สัมมากัมมันตะ (การกระทำชอบ) (Right Action) สัมมาอาชีวะ (เลี้ยงชีพชอบ) (Right Livelihood) องค์ประกอบของมัชฌิมาปฏิปทา อันเป็นมรรคฝ่ายศีลทั้ง 3 ประการนี้ เป็นพื้นฐานสำคัญที่มุ่งหมายจะให้เป็นหลักแห่งวิถีชีวิตในระบบเศรษฐกิจพอเพียง ทั้งนี้เพราะความมุ่งหมายของกรอบแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพุทธ คือ ความซื่อสัตย์ ซื่อตรง ไม่คดโกง ไม่เบียดเบียนแก่แย้ง หากแต่เกื้อกูล และมีเมตตาต่อกัน ทั้งในส่วนชีวิตต่อชีวิตและชีวิตกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมโดยทั่วไปอีกด้วย

ทรงชนะดังกล่าวนี้ สอดคล้องกับพุทธพจน์เรื่อง การแบ่งปันจัดสรรทรัพยากรด้วยความเกื้อกูล มีเมตตาและเป็นธรรม (วิ.ม. 5/91/161) “...ที่ว่าคุณก่อนภิกษุทั้งหลายพืชของสงฆ์ที่เพาะปลูกในที่ของบุคคล พึงให้ส่วนแบ่งแล้วบริโภค พืชของบุคคลที่เพาะปลูกในพื้นที่ของสงฆ์ พึงให้ส่วนแบ่งแล้วบริโภคสารและ ความมุ่งหมายในพุทธธรรมของ สัมมาวาจา สัมมากัมมันตะ สัมมาอาชีวะ อันเป็นมรรคในมัชฌิมาปฏิปทานั้นมิใช่เป็นมรรคาที่มุ่งเน้นสำหรับภิกษุสงฆ์เท่านั้น หากแต่กินความกว้างขวางครอบคลุมออกไปทั้งระบบพหุมัจจรรย และที่จะต้องเน้นให้เห็นชัดเจนก็คือ ศีล มิใช่ หมายถึงความประพฤติดีงาม สุจริตทั้งทางกาย และวาจาเท่านั้น แต่หมายถึงอาชีวะสุจริตด้วย” (วิ.ม.5/91767) โดยเรียบร้อยอยู่ร่วมกันโดยสงบสุข ความโลภ ความเบียดเบียนและการสร้างกิเลส อันเป็นลักษณะจำเพาะของเศรษฐกิจกระแสหลักนั้น อยู่ตรงกันข้ามกับแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงและเศรษฐกิจแนวพุทธโดยสิ้นเชิง

5) องค์ธรรมฝ่ายสมาธิเกี่ยวกับความพอเพียง คือ สัมมาวายามะ (ความพยายามชอบ) (Right Effort) สัมมาสติ (ความระลึกชอบ) (Right Mindfulness) สัมมาสมาธิ (จิตมั่นชอบ) (Right Concentration) สัมมาวายามะ (ความพยายามชอบ) นั้น มีพระพุทธพจน์ว่า (อภ.ป. 79/74/265) สัมมาวายามะ เป็นไฉน? การระดมความเพียร (วิริยารัมภะ) ทางใจ ความก้าวหน้า ความบากบั่น ความขะมักเขม้น ความพยายาม ความอุตสาหะความฮึดสู้ ความเข้มแข็ง ความมั่นคงความก้าวหน้าไม่ลดละ ความไม่ทอดทิ้งฉันทะความไม่ทอดทิ้ง ธุระการแบกหามเอาธุระไปวิริยะ วิริยินทรีย์ วิริยพละ สัมมาวายามะวิริยสัมโพชฌงค์ที่เป็นองค์

มรรคนับเนื่องในมรรคนั้น เรียกว่า สัมมาวายามะ ความเพียรพยายามชอบนี้นับเป็นปัจจัยสำคัญยิ่งประการหนึ่ง ของการดำเนินการเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพุทธ ความเพียรและความไม่ย่อท้อ การสร้างและกำจัดกุศลกรรมและอกุศลกรรมต่างๆ การเพียรรักษาและเสริมสร้างกุศล และการปฏิบัติที่ดีแล้วให้คงอยู่ตลอดไป เป็นมรรคไปสู่ความสำเร็จและชีวิตที่พึงปรารถนา เป็นคุณธรรมประจำชีวิต โดยทั่วไป เป็นต้น“สัมมาสติ”เป็นองค์มรรคข้อที่ 2 ในหมวดสมาธิ หรืออิทธิจิตสิกขาในระดับจริยธรรม พุทธธรรมนั้น เน้นความสำคัญของสติเป็นอย่างมากในการปฏิบัติจริยธรรมทุกขั้นตอน ถือเป็นความสำคัญแห่งกรอบในการดำเนินชีวิต โดยมีสติกำกับความประพฤติปฏิบัติอยู่เสมอที่เรียกว่า“อปปมาท”คือ ความไม่ประมาท ขาดสติ ระมัดระวังตัวไม่ถลาลงไปในทางเสื่อม ไม่ปล่อยกายปล่อยใจไปในกระแสและค่านิยมที่ผิดในความพุ่มเฟิยของการอุปโลก-บริโลกในระบบวัตถุนิยม เป็นต้น”

มีพระพุทธพจน์ที่ว่า“สัมมาสติหรือความระลึกชอบ (Mindfulness) ไว้ว่า“เราไม่เล็งเห็นธรรมอื่นแม้สักอย่างหนึ่ง (อง.เอก.20/100/21) ที่เป็นเหตุให้กุศลธรรมที่ยังไม่เกิดเกิดขึ้น หรือให้อกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้วเสื่อมไปเหมือนความไม่ประมาทเลย”สัมมาสมาธินั้น แม้องค์ธรรมข้อนี้ จะมีความลุ่มลึกและมีขอบเขตกว้างขวางในหลายระดับ แต่ในที่นี้มีความมุ่งหมายที่จะใช้ประโยชน์ในชีวิตของผู้ครองเรือนโดยปกติ เช่น สมาธิ เป็นเครื่องส่งเสริมประสิทธิภาพในการทำงานและทำกิจทุกอย่าง ทำให้รอบคอบ ไม่เลือนลอย นอกไปจากนี้ยังเป็นปัจจัยต่อเนื่องกับองค์ธรรมข้ออื่นๆด้วย เช่น เมื่อมีสมาธิ ก็ย่อมมีสติกำกับอยู่ด้วย เป็นกัมมณียะ (อภิ.วิ.2/588/ 263) (จิตที่ควรแก่การงาน) ดังพุทธพจน์ที่ว่า“สัมมาสมาธิ เป็นไหน? ความตั้งอยู่แห่งจิตฯลฯ ความตั้งอยู่แห่งจิตฯลฯ ความตั้งใจชอบ สมาธิสัมโพชฌงค์ อันเป็นองค์แห่งมรรค นับเนื่องในมรรคนี้เรียกว่า สัมมาสมาธิ”

ดังนั้น“มัชฌิมาปฏิปทา”หรือ“ทางสายกลางนั้น”เป็นรากฐานสำคัญของเศรษฐกิจพอเพียงแนวพุทธ ไม่ว่าจะพิจารณาในแง่ใด“ความพออยู่-พอกิน”“พอเพียงและพอดี”นั้นเป็นปรัชญาการดำเนินชีวิตที่มีความหมายลึกซึ้งเป็นพระ“ปัญญา”อันเฉียบคมที่ได้พระราชทานไว้เพื่อเป็นแนวทางแก้ไขและบรรเทา ปัญหา อันเนื่องมาจากวิกฤติการณ์ทางเศรษฐกิจของประเทศแนวคิดและทฤษฎีในเรื่องดังกล่าวนี้ ความจริงไม่ใช่ของใหม่ แต่เป็นหลักในการดำเนินงาน

เศรษฐกิจพอเพียงกับหลัก“การพึ่งตนเอง”

เศรษฐกิจพอเพียงกับหลักการพึ่งตนเองกล่าวถึง แนวคิดการพึ่งตนเอง หลักธรรมเกี่ยวกับการพึ่งตนเอง การพึ่งตนเองตามกระบวนการทศน์เศรษฐกิจพอเพียง การพึ่งตนเองตามกระบวนการทศน์ของการพัฒนา และการพึ่งตนเองตามกระบวนการทศน์ของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ดังนี้

1. แนวคิดเกี่ยวกับการพึ่งตนเอง แนวคิดเกี่ยวกับการพึ่งตนเองโดยเชื่อและคิดว่า พระพุทธศาสนา คือ ศาสนาแห่งปัญญาและการปฏิบัติ ดังนั้นจึงให้ความสำคัญและพึงเล็งการปฏิบัติทั้งทางกายและใจเพื่อการพึ่งตนเองทุกระดับเป็นอย่างมาก พระอาจารย์ชา สุภทโท (ชาสุภทโท, 2541 :29) เช่นเดียวกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงที่เน้นการสงเคราะห์ช่วยเหลือเพื่อให้เกษตรกรสามารถพึ่งตนเองได้และยืนอยู่บนขาของตนเองได้เพื่อให้มีความแข็งแกร่งมั่นคงเพียงพอที่จะ “พัฒนาตน” ไปสู่ระดับที่สูงขึ้นต่อไปการพัฒนาตนนี้ย่อมหมายถึงการพัฒนาตนทั้งภายนอกและภายในคือพึ่งพาตนเองได้ทางเศรษฐกิจและมีภูมิคุ้มกันทางด้านจิตใจที่จะสามารถฝึกตนให้พ้นจากห่วงโซ่ของกระแสบริโภคนิยมโดยยึดถือและปฏิบัติตามหลักศีลธรรมและจริยธรรมตามพื้นฐานของหลักธรรมในพระพุทธศาสนาซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมประจำชาติไทยอยู่แล้ว ดังนั้นแนวคิดดังกล่าวนี้จึงถือว่าเป็นแนวคิดการพึ่งตนเอง

2. หลักธรรมเกี่ยวกับการพึ่งตนเอง หลักธรรมว่าด้วยการพึ่งพาตนเองหรือพึ่งตนเองในพระพุทธศาสนาที่สำคัญคือนาถกรรมธรรมซึ่งประกอบด้วยองค์ธรรมสำคัญ 10 ประการ คือ 1) ศีล (ความประพฤติดีงาม, ระเบียบวินัย, อาชีวบริสุทธิ) 2) พาหุสัจจะ (การศึกษา การเฝ้าหาความรู้) 3) กัลยาณมิตรตตา (คบคนดีมีกัลยาณมิตร, ปรีक्षा) 4) โสวจิตตา (เป็นคนง่ายรับฟังเหตุผล) 5) กิงกรณีสสุทุกขตา (ชวนช่วยกิจการ, ทำได้สำเร็จ) 6) อัมมกามตา (รู้จัก, ไครธรรม, รับรู้-รับฟัง) 7) วิริยารัมภะ (ขยันหมั่นเพียร, ละชั่วทำดี, เข้มแข็ง) 8) สันตุฏฐิ (สันโดษ, พอใจกับสิ่งที่หามาได้โดยชอบ) 9) สติ (ความมีสติ, ไม่ประมาท) 10) ปัญญา (รู้คิด, พิจารณา, เข้าใจสรรพสิ่งตามความเป็นจริง) หลักธรรมเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพุทธจะเห็นความประสานสอดคล้องเป็นไปในแนวทางเดียวกันโดยที่เศรษฐกิจพอเพียงไม่เพียงแต่มุ่งประสงค์ให้เกษตรกรและในวงที่กว้างขวางออกไปคือประชาชนทั้งชาติได้พึ่งพาตนเองได้ในทางเศรษฐกิจเท่านั้นแต่ยังหมายรวมถึงการมีความมั่นคงในการที่จะเป็นอิสระภาพ จากการครอบงำของกระแสโลกในเชิงวัตถุนิยมและ

บริโณคณียมต่างๆทั้งประชาชนยังสามารถกำหนดความเป็นอยู่ของตนเองด้วยสติปัญญาความ
พากเพียรความสันโดษโดยมีองค์ธรรมทางพระพุทธศาสนาเกื้อหนุนอยู่ด้วย

3. การพึ่งตนเองตามกระบวนการทัศนเศรษฐกิจพอเพียงและการพัฒนาตนเอง
การพึ่งตนเองได้ในกระบวนการทัศนเศรษฐกิจพอเพียงนั้นกินความหมายถึงการพัฒนาทางด้าน
คุณธรรมและจริยธรรมเข้าไว้ด้วยการพึ่งตนเองได้จึงไม่ได้มีความหมายเฉพาะการพึ่งตนเองได้
ทางด้านวัตถุเท่านั้นแต่หมายความว่ากว้างขวางถึงการควบคุมตนเองให้เป็นอิสระปลอดโปร่ง
จากอำนาจของกิเลสและสามารถข่มตนข่มใจให้เกิดปัญญาในการมีชีวิตอยู่อย่างมีคุณค่ารู้จัก
ทุกข์รู้เท่าทันทุกข์และมีความสุขตามอัตภาพได้ด้วย (พระธรรมปิฎก ป.อ.ปยุตฺโต, 2539 : 5)

4. การพึ่งตนเองตามกระบวนการทัศนของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงการพึ่งตนเอง
ในปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงพระพุทธศาสนามองว่า ธรรมอันเป็นการสร้างที่พึ่ง (นาถ
กรณธรรม) ในเรื่องพระพุทธศาสนาสอนให้บุคคลพึ่งพาตัวเองเป็นที่พึ่งของตนให้ช่วยตนเอง
ก่อนที่จะได้รับความช่วยเหลือจากผู้อื่นเป็นการเตรียม “เหตุ” ประกอบ “เหตุ” ให้ดีที่สุดเพื่อให้
ได้รับ “ผลดี” ที่ปรารถนาหลักธรรมที่กล่าวไว้ว่าตนแลเป็นที่พึ่งแห่งตนคนอื่นใครเล่าจะเป็นที่
พึ่งได้บุคคลมีตนที่ฝึกดีแล้วย่อมได้ที่พึ่งที่ได้โดยยาก (ขุ.ธ.25/160/82) ความบริสุทธิ์- ไม่
บริสุทธิ์เป็นของจำเพาะตนคนอื่นทำให้คนอื่นหมดจดไม่ได้ (ขุ.ธ.25/165/84) และมีพุทธพจน์
ที่ว่า

“ดูก่อนภิกษุทั้งหลายพวกเธอจงมีตนเป็นที่พึ่งเกิดอย่ามีสิ่งอื่นเป็นที่พึ่งเลยจะมีธรรม
เป็นที่พึ่งเกิดอย่ามีสิ่งอื่นเป็นที่พึ่งเลย (ที.ม.10/165/111)”ของคนที่การบริโณโคภคทรัพย์แต่
หลักธรรมในพระศาสนาสอนให้คนเราหาความสุขได้จากการบรรเทาความต้องการหรือความ
ทะยานอยากได้ที่ไม่จำเป็น

หลักการพึ่งตนเองในการทำคามดินนี้หากจะให้กว้างขวางยิ่งขึ้นแล้วจะเห็นได้ว่า
พุทธธรรมได้วางกฎเกณฑ์ให้คนเรา “พึ่งตนเอง” ด้วยการประกอบความดีเพื่อยกระดับคุณภาพ
ชีวิตให้ดีขึ้น (ในทุกด้าน) มิได้สอนให้พึ่งตนเองและเก็บเกี่ยวผลได้จากความคิดและการปฏิบัติ
ที่เป็น “มิจฉา” ทั้งปวงเช่นเบียดบังคดโกงเอารัดเอาเปรียบและโลภเป็นต้นดังพุทธภาษิตที่ว่า
ยาทีสัลพณเตพิชิตาทีสัลพณเตผลักขณการิกขณนปการิจปาปกํ บุคคลหว่านพืช
เช่นใดย่อมได้ผลเช่นนั้นคนทำดีย่อม ได้ดีทำชั่วย่อมได้ชั่ว (ส.ส.15/256/374)

ดังนั้น จึงสรุปได้ว่า หลักธรรมเรื่องสันโดษจึงไม่เกื้อหนุนต่อการพัฒนาประเทศ ซึ่ง
ก็น่าสนใจและต้องยอมรับกันว่า ปัญหาอยู่ที่ฐานความคิด ความรู้ ความเข้าใจ โดยเฉพาะ
ทฤษฎี ที่เป็นฐานความคิดทั้งปวงแนวคิดและความไม่เข้าใจถ่องแท้ในความหมาย ของความ

สันโดษตามหลักพุทธธรรมในระดับผู้บริหารประเทศแล้ว การเข้าใจผิดที่ว่า “การมีความสันโดษ” สัมพันธ์อย่างยิ่งกับความเกียจคร้านท้อแท้และไม่เอางานยังมีปรากฏอยู่ในหมู่ชนและสังคมโดยทั่วไป (พระธรรมปิฎก ป.อ.ปยุตฺโต, 2546:24-26)

บทสรุป

กล่าวโดยสรุปหลักธรรมเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง หลักการ “ทำกิน” “พอเพียง” จึงเป็นสัมมาเศรษฐกิจเนื่องเพราะเกิดจาก สัมมาทฤษฎีที่สามารถโยงสัมพันธ์กับองค์ประกอบอื่นของชีวิต เป็นอิทัปปัจจยาของเหตุและผล ที่สอนให้คนพึ่งตนเอง (อิตฺตาหิ อิตฺตโน นาโถ) มีสันโดษธรรม สามัคคีธรรม มีความพอประมาณ มีเหตุผลและไม่โลภ อันจะเป็นหนทางเลือกให้ประเทศไทยมีพัฒนาการต่อไปได้ ตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและหลักแห่งพระพุทธธรรมและความหมายของเศรษฐกิจพอเพียง จึงประกอบด้วยคุณสมบัติ ความพอประมาณ หมายถึง ความพอดีที่ไม่น้อยเกินไปและไม่มากเกินไป โดยไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น เช่น การผลิตและการบริโภคที่อยู่ในระดับพอประมาณ ความมีเหตุผล หมายถึง การตัดสินใจเกี่ยวกับระดับความพอเพียงนั้น จะต้องเป็นไปอย่างมีเหตุผล โดยพิจารณาจากเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้นๆ อย่างรอบคอบ และภูมิคุ้มกัน หมายถึง การเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงด้านต่างๆ ที่จะเกิดขึ้น โดยคำนึงถึงความเป็นไปได้ของสถานการณ์ต่างๆ ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคตโดยมี เงื่อนไข ของการตัดสินใจและดำเนินกิจกรรมต่างๆ ให้อยู่ในระดับพอเพียง 2 ประการ ดังนี้ 1. เงื่อนไขความรู้ ประกอบด้วย ความรอบรู้เกี่ยวกับวิชาการต่างๆ ที่เกี่ยวข้องรอบด้าน ความรอบคอบที่จะนำความรู้เหล่านั้นมาพิจารณาให้เชื่อมโยงกัน เพื่อประกอบการวางแผนและความระมัดระวังในการปฏิบัติ ทฤษฎีใหม่กับเศรษฐกิจพอเพียง “การพัฒนาประเทศจำเป็นต้องทำตามลำดับขั้น ต้องสร้างพื้นฐาน คือ ความพอมีพอกิน พอใช้ของประชาชนส่วนใหญ่เป็นเบื้องต้นก่อน โดยใช้วิธีการและใช้อุปกรณ์ที่ประหยัด แต่ถูกต้องตามหลักวิชา เมื่อได้พื้นฐานมั่นคงพร้อมพอควรและปฏิบัติได้แล้ว จึงค่อยสร้างค่อยเสริมความเจริญและฐานะเศรษฐกิจขั้นที่สูงขึ้นโดยลำดับต่อไป หากมุ่งแต่จะทุ่มเทสร้างความเจริญ ยกเศรษฐกิจขึ้นให้รวดเร็วแต่ประการเดียว โดยไม่ให้เศรษฐกิจพอเพียง ในความหมายของเครือข่ายเศรษฐกิจพอเพียง อันประกอบด้วย 5 เครือข่ายหลัก ได้แก่ มูลนิธิสิทธิมนุษยชนชาติ เครือข่ายกลไกกรมไร่สารพิษแห่งประเทศไทย เครือข่ายเกษตรกรรมทางเลือก

เครือข่ายปราชญ์ชาวบ้านและพหุภาคีภาคอีสาน เครือข่ายเกษตรสมดุ-ไร่ทักษิณ กระจายตัวอยู่ทั่วประเทศในรูปของศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงกว่า 120 ศูนย์อบรม โดยน้อมนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและศาสตร์พระราชาสู่การปฏิบัติโดยเน้นไปที่การให้ความสำคัญกับคน แก้ปัญหาที่คน ทางออกของปัญหา คือ การสร้างปัญญา ให้เกษตรกรฉลาดรอบรู้ และไม่ตกเป็นเหยื่อของกลไกที่ไม่ได้มุ่งช่วยเกษตรกรอย่างจริงจังอีกต่อไป โดยใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นยุทธศาสตร์หลัก ซึ่งมีอยู่ 5 คำหลัก คือ ศรัทธา กล้าหาญ เอกภาพ ความรู้ คุณธรรม และมีความเชื่อมั่นอย่างแรงกล้าว่า เศรษฐกิจพอเพียง ของพระเจ้าอยู่หัวฯ คือ ยุทธศาสตร์ทางรอดของชาติและทางออกจากปัญหาวิกฤตการณ์ในปัจจุบัน แต่ต้องทำอย่างเป็นขั้นเป็นตอน ดังคำกล่าวที่ว่า “เดินทีละก้าว กินข้าวทีละคำ ทำทีละอย่าง” ความเชื่อมโยงของทฤษฎีใหม่กับเศรษฐกิจพอเพียงของวัดมงคลชัยพัฒนา คือ แหล่งกำเนิด “เกษตรทฤษฎีใหม่” และทฤษฎีใหม่ คือ เศรษฐกิจพอเพียงสำหรับเกษตรกร ดังนั้นในรูปแบบเดียวกันนี้เราทุกคนสามารถนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมได้กับทุกกลุ่มคน และทุกองค์กร โดยน้อมนำเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้เป็นหลักในการดำเนินชีวิต เพราะเศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญา เป็นแนวปฏิบัติตนไม่ว่าจะอยู่ในกิจกรรมหรืออาชีพใด ก็ต้องยึดวิถีชีวิตไทยที่อยู่แต่พอดี ยึดเส้นทางสายกลาง อยู่กินตามฐานะ ใช้สติปัญญาในการดำรงชีวิต เจริญเติบโตอย่างค่อยเป็นค่อยไป อย่าใช้หลักการลงทุนเชิงการพนันซึ่งตั้งอยู่บนความเสี่ยง กู้เงินมาลงทุนโดยหวังรวยอย่างรวดเร็วแล้วก็ไปสู่ความล้มละลายในที่สุด ควรตั้งอยู่บนหลักของ “รู้ รัก สามัคคี” ใช้สติปัญญาปกป้องตนเองไม่ให้หลงกระแสโลกาภิวัตน์โดยไม่รู้ถึงเหตุและผลตามสภาพแวดล้อมของไทย ให้รู้จักแยกแยะสิ่งดี สิ่งเลว สิ่งที่เป็นประโยชน์ตามสภาพความเป็นจริงของบ้านเมืองของเราเป็นที่ตั้ง ให้มีความรัก ความเมตตาที่จะช่วยเหลือสังคมให้รอดพ้นจากภัยพิบัติ และรวมพลังกันด้วยความสามัคคีเป็นหมู่เหล่า ขจัดข้อขัดแย้งไปสู่ความประนีประนอมรักษามลประโยชน์ส่วนรวมเป็นที่ตั้งเศรษฐกิจพอเพียง คือ การดำรงชีวิตในความพอดี มีชีวิตใหม่ คือ หวนกลับมาใช้วิถีชีวิตไทยเป็นการสร้างรากฐานหรือพื้นฐานของระบบเศรษฐกิจทั้งหมด ดังที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ได้พระราชทานพระราชดำรัสความตอนหนึ่งว่า “...อาคารบ้านเรือน ตั้งอยู่ได้อย่างมั่นคง ก็เพราะความแข็งแรงของรากฐาน หรือเสาเข็ม ซึ่งเรามองไม่เห็น และมักจะลืมไปว่าเราอยู่ได้บนฐานรากอะไร...” หากรากฐานของประเทศ คือ เกษตรกร ได้น้อมนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสู่การปฏิบัติ ตามแนวทาง “ทฤษฎีใหม่” ซึ่งพระองค์ท่านได้แปลงทฤษฎี สู่การปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรมที่จับต้องได้ เดินตามได้ ทำตามได้ ดังตัวอย่างโครงการทฤษฎีใหม่ วัดมงคลชัยพัฒนา โครงการทฤษฎีใหม่แห่ง

แรกของประเทศไทยที่ประสบความสำเร็จ เป็นต้นแบบ และรอคอยให้เกษตรกรในจังหวัดสระบุรี และทั่วประเทศได้น้อมนำแนวทางที่พระองค์ทรงพระราชทานไว้ไว้ เพื่อเป็นเครื่องมือในการดำเนินชีวิตตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งเป็นแนวทางปฏิบัติที่ทำให้ชาตบ้านเมืองและตัวเราหลุดพ้นจากความทุกข์ มีความสุขอย่างมั่นคง ยั่งยืนและพอเพียง

เอกสารอ้างอิง

พระธรรมปิฎก ป.อ.ปยุตโต. (2539). *ลักษณะแห่งพระพุทธศาสนา*. กรุงเทพฯ : มูลนิธิพุทธธรรม.

_____. (2539). *ธรรมกับการพัฒนาชีวิต*. กรุงเทพฯ : มูลนิธิพุทธธรรม.

_____. (2546). *การพัฒนาที่ยั่งยืน*. พิมพ์ครั้งที่ 9, กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์โกมล คีมทอง

พระอาจารย์ชา สุภทฺโท. (2541). *นอกเหตุเหนือผล*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.

สุเมธ ตันติเวชกุล. (2544). *ใต้เบื้องพระยุคลบาท*. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มติชน.

อภิชัย พันธเสน. (2542). *เศรษฐกิจพอเพียงของในหลวงกับการวิเคราะห์ความหมายของนักเศรษฐศาสตร์*. จัดโดยมูลนิธิชัยพัฒนา ณ โรงแรมแอมบาสเตอร์ซิตี จอมเทียน พัทยา.

_____. (2544). *พุทธเศรษฐศาสตร์ : วิวัฒนาการ ทฤษฎีและการประยุกต์กับเศรษฐศาสตร์สาขาต่างๆ*. กรุงเทพฯ : บริษัท อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์ พับลิชชิ่ง จำกัด

